

## **Рецензия**

от проф. дсн Валентина Миленкова

за дисертационния труд **„Съвременни социализационни аспекти на медийната грамотност в училище“**

представен от Ваня Кръстева Алексиева за присъждане на образователно-научната степен „доктор по Социология“

Научен ръководител: проф.дсн Добринка Пейчева

### **I. Общо представяне на дисертационния труд**

*Актуалността* на настоящия дисертационен труд се състои в преосмисляне на социализацията като основа за личностното и професионално развитие на индивидите, в обосноваване на образованието като водещ социализационен фактор, в извеждане на дигитализацията в образователната система като предпоставка за усъвършенстване на процесите на обучение и индивидуално развитие.

Настоящият дисертационен труд представлява един опит да се осмисли в теоретичен, емпиричен и практически план темата за медиите и процесите, протичащи в образованието, както и политиките, насочени към превръщане на онлайн средата в съществен компонент от образователната и обучителната активност на съвременното българско училище. Комплексността на този проблем се детерминира от нарасналия интерес към медиите и тяхната иновативна природа, свързана с превръщането им в катализатор на образователната социализация.

В този контекст, се отстоява идеята за преосмисляне на съществуващите модели на национални политики в образованието, доколкото медийната култура и грамотност предоставят големи възможности в индивидуален и общностен план за обучение, общуване, взаимодействия. Именно тук се открива и специфичната изследователска ниша: да се приложи социологическият подход към намирането на работещ модел на комплексно допълване между медийно участие, медийна грамотност, образование и социализация в национален контекст.

Дисертацията е с обем 174 страници, с основен текст – 164 стр., и в структурно отношение включва три глави, увод и заключение, препоръки и

използвана литература, състояща се от 166 източника - като 95 са на български език, 61 на английски и 10 на руски език.

*Обект* на дисертацията са подрастващите от 14 до 18 години, участващи в медийно детерминирания социализационен процес.

*Предмет* на изследване са съществуващите взаимовръзки между училището, семейството и медиите в социализационния процес, провокиращи нарастващата роля на медийната грамотност за успешна социализация.

*Теза* на дисертационния труд е, че дигиталната медийна грамотност е значима предпоставка за успеха на медиите в социализационния процес на подрастващите.

*Цел* на дисертационния труд е да се очертае мястото и ролята на медийната грамотност за успешното социализиране на подрастващите в съвременната дигитална медийна среда.

Формулирани са 6 задачи на дисертацията, които кореспондират на целта, както и на формулираната изследователска теза.

Използваната *методология* съчетава теоретичен и емпиричен подход към изследваната социална реалност, допълнени от задълбочена рефлексия на динамиката на социалната ситуация.

В хода на дисертацията се използват следните методи: анализ на документи – публикации, доклади, статистически данни, документи от институционален характер, предходни емпирични изследвания. Анализирани са закони и стратегии, имащи отношение към темата.

Направен е вторичен анализ на данни от национално представително изследване за поведението на българските деца в интернет, проведено през 2016г. от Български Център за безопасен Интернет.

В проведената теренна работа са използвани следните методи: пряка индивидуална анкета:

- с 320 ученици от Природо математическата гимназия, Благоевград, на възраст 14-18 г. Анкетата е реализирана в два тематични кръга с две отделни анкетни карти: а) за установяване способността на учениците да търсят и създават дигитално съдържание, да имат критична оценка към него, да установят сътрудничество и да си осигуряват безопасност при работа в нета; б) за проучване на медийната грамотност на юношите и взаимодействието с медиите.

- с 400 родители на ученици от същата гимназия в Благоевград, с цел идентифициране на източниците и характера на информацията, която имат за COVID-19.

Дисертацията се разгръща в интердисциплинарната рамка на теоретичните полета на социология на медиите и комуникациите, медиазнание, социология на образованието, нормативна уредба и политическа практика.

**В глава първа** на дисертационния труд са разгледани различни концепции за социализацията като процес и същност, посочени са хипотези за масмедийното въздействие и неговата социална значимост. Проследяват се някои от основните теоретични подходи, използвани при изследване на социализацията. Направен е изводът, че социализацията обхваща целия живот на индивида, следвайки неговите жизнени преходи и показвайки сложен и многомерен характер. Представени са основните механизми за осъществяване на социализацията: подражание, идентификация, инициация, убеждение, внушение, наставление. Проследяват се основните социализиращи институции: семейство, училище, връстници, приятели, средства за масова информация, като е поставен акцент върху медиите като мощен фактор на социално формиране.

На основата на разгледаните понятия и процеси се прави извода, че дигитализацията прави достъпни постиженията на световната наука, култура, изкуство, но в същото време манипулацията, внушенията, дори фейк продуктите стават ежедневие. С акцента на дигитализацията, като ключова характеристика на съвременното глобално общество, се променя и цялостният облик на живота, поставят се нови изисквания пред образованието и неговото модернизирание.

Направеният анализ в първа глава служи за отправна точка на цялостния дисертационен труд.

**Във втора глава са** разгледани основните теории за масмедийното въздействие, които дават обяснение на редица явления в образователната и семейната среда и тяхното структуриране. Изхожда се от факта, че почти цялото класическо теоретизиране на медиите поставя ударение върху влиянието на средствата за масова комуникация върху децата и младите хора. Медийното пространство търпи фундаментална промяна с навлизането на новите медии. С този термин се обозначават онези средства за комуникация, които основно са позиционирани в интернет пространството и се основават на напреднали дигитални и комуникационни форми.

Изведени са основните характеристики на новите медии: интерактивност, дигиталност, хипертекстуалност, мигновени контакти, активност на потребителите.

Специално внимание е отделено на социалните мрежи като част от новите медии, които са групови образувания, обединяващи хората, за да говорят, да споделят интереси, да намират нови приятели. Анализирани са и фигурата на инфлуенсъра, който е влиятелна личност, може да въздейства върху общественото мнение, да създава определени нагласи и отношение към различни явления и процеси в обществото, да убеждава и създава позиции. Представени са някои от най-популярните европейски концептуални подходи към медийната грамотност.

Разгледани са някои важни документи, определящи нормативната рамка на проблема и начина, по който се поставя темата за дигитализацията, медийната грамотност и образование на национално и европейско ниво, с оглед създаването на базисни предпоставки и превръщането в реалност на взетите решения.

Друг важен проблем, който е представен в анализа са конкретните практически действия, предприети по посока на медийната грамотност и нейното придобиване от подрастващите, както и начина, по който медийната грамотност става част от българското образование. В България медийната грамотност навлиза като тема в образователния контекст в началото на 21 век. Началото е поставено с публикации, свързани с влиянието на телевизионните програми върху децата в предучилищна и начална училищна възраст. Формирането на медийната грамотност се схваща като част от гражданското образование и понастоящем не е застъпена в задължителните учебни дисциплини.

В тази връзка е важно да се подчертае ролята на иновациите в обучението, което създава проблеми с остарели методи на преподаване и липса на нетрадиционно мислене у преподавателите. Изведените теми представляват сериозна база за продължителна и задълбочена аналитична практика, включваща както визиране на добрите примери от чужди образователни системи, така и търсене на отговори в неформалното българско образование и особено, опирайки се на мненията и ефективността на експертите.

**В трета глава** се представят и анализират резултати от проведеното социологическо изследване с метода на индивидуалната пряка анкета. Резултатите показват в най-общ план, че медийната грамотност прогресивно се развива сред юношите и интернет общуването заема водещо място. Резултатите представят безспорната роля на медиите в процесите на социализация и нуждата от медийно

образование и грамотност като задължителна предпоставка за формиране на успешна и адекватна екокултура и създаване на ефективна и демократична екосреда.

В направения вторичен анализ на резултати от вече проведено изследване на поведението в интернет на българските деца се констатира, че има сходство между получените резултати от докторантката и тези, получени от националното изследване. По този начин, се постига потвърждаване на основните изводи на дисертацията.

В дисертационния труд В.Алексиева формулира поредица от препоръки към различни социални субекти и институции:

- към училището;
- към семейството;
- към публичния сектор.

В изведените препоръки към училището се акцентира на необходимостта от:

- модернизиране и адаптиране на образователната система към поколенията на дигиталните деца;
- разработване на цялостна стратегия за развитие, разширяване и повишаване на дигиталната компетентност на учителите;
- въвеждане и активно използване на новите ИКТ образователни технологии в преподавателските практики.

**В заключението** на дисертационния труд се прави обобщение на основните проблеми, изведени в анализа, като специално се подчертава, че процесът на социализация не може да съществува без медийните дигитални средства, които навлизат все по-бързо в живота и училището и учебния процес. Ефективното социално развитие е свързано с интегрирането на дигитализацията и дигиталната култура в обучението и квалификацията на индивидите от различни възрасти и професии.

## **II. Оценка на дисертационния труд**

Сериозно достойнство на дисертацията е систематизацията на различни концепции, които представляват социологическо осмисляне на темите за дигитализацията на образованието и нейните специфики, развитието на личността и социалните ѝ измерения, както и формирането на медийна грамотност в училищната среда като важна страна от социализационната ефективност на образованието.

Достойнства на дисертационния труд са също:

- извеждане актуалността на темата на дисертацията, както и показване на нейната значимост за образованието и за обществото като цяло;
- структурирането на дисертационен труд е направено умело, с организирането му около целта и тезата на дисертацията;
- направеното изложение представлява една цялост като се поддържа континуалност между разгледаните теми във всяка от частите на дисертационния труд;
- представени са различни теории и концептуални подходи на основни автори в социология на медиите, което показва познаване на проблематиката;
- теоретичната част е допълнена от емпирична верификация, с което се постига единство между теория и емпирия;
- използвани са различни емпирични методи, с които е проучено мнението на изследваните лица, като изводите са допълнени от вторичен анализ на вече проведено национално изследване по темата за дигитализацията;
- направените препоръки към различни социални субекти показват приложната насоченост и връзката на дисертационния труд с практиката.

Смятам, че реализираната от дисертантката емпирична работа и методическа обосновааност представляват добра база за направените разсъждения и обобщения.

### **III. Приносни моменти**

Като приносни моменти на дисертационния труд мога да посоча следното:

1. Темата за образователната социализация е разгледана през призмата на дигитализацията и медийната грамотност.
2. Цялостният понятиен апарат на дисертационния труд е разположен в теоретичната и емпиричната рамка на социализацията чрез медиите и тяхната роля на социализиращ фактор.
3. В концептуализацията на медиите са представени различни теории, субекти, състояния и етапи от осмислянето им като фундамент на социалното.
3. Експлицирани са дигиталните умения, компетентности и медийна грамотност като ключови компоненти на квалификациите в глобализирания свят.
5. Направените емпирични анализи, както и формулираните препоръки имат приложимост и пряко са релевантни на образователната практика и социалната реалност в цялост.

**Посочени са 3 публикации,** които са по темата на дисертационния труд.

### **Лични впечатления**

Познавам Ваня Алексиева като редовна докторантка в катедра Социология при ЮЗУ "Неофит Рилски". Имам отлични впечатления от нея като сериозен и добросъвестен млад изследовател; като трудолюбив и дисциплиниран докторант, отличаващ се с коректност и активност.

Тя е вземала участие като член на проекти, реализирани от Лабораторията по Социология при катедра Социология на ЮЗУ.

### **IV. Заключение**

Смятам, че дисертационният труд „**Съвременни социализационни аспекти на медийната грамотност в училище**”, представен от редовен докторант Ваня Алексиева е един интердисциплинарен труд, който със своето изпълнение бележи сериозни резултати.

**На това основание препоръчвам и гласувам положително за присъждане на образователно-научната степен «доктор по социология» на Ваня Кръстева Алексиева.**

1.12. 2020г.

Проф. дсн Валентина Миленкова

Гр. Благоевград